

УДК 141.7:316.42

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2025.4.10>**Стадник Борис Миколайович**

аспірант кафедри філософії та міжнародної комунікації
Національного університету біоресурсів і природокористування України
вул. Героїв Оборони, 15, Київ, Україна
orcid.org/0009-0008-7988-2005

СПРАВЕДЛИВІСТЬ В КРИЗОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ

Актуальність проблеми. В генезі розвитку соціального процесу в Україні справедливість є вирішальною в системі ціннісних, морально-етичних, нормативно-правових регулятивних вимірів соціального буття. Вона має свій сенс для кожного покоління, епохи, періоду. Особливо актуалізується питання справедливості в період криз і перемін, зміні цінностей і традицій. В період соціально-політичних криз, конфліктів, військової агресії вона постає необхідною умовою розвитку суспільства.

Мета дослідження полягає у виокремленні сучасних філософських підходів українських дослідників щодо аналізу справедливості в кризовому суспільстві та під час військової агресії проти України.

Методологічної основою дослідження являються філософські методи та принципи пізнання, системний підхід, структурно-функціональний, аналітичний, історико-логічний і ретроспективний, що забезпечило розкриття взаємозв'язків і взаємовідносин базових складових соціально-філософського виміру справедливості в кризовому суспільстві та під час військової агресії.

Результати дослідження. Сучасні дослідження українських філософів щодо справедливості в умовах кризового суспільства та військової агресії рф зосереджені на визначенні ключових чинників розвитку України. Центральним напрямом є зростання ролі справедливості, яка для кожного покоління має власний зміст і стає інтегруючою силою в періоди реформ, нестабільності та змін цінностей. Її порушення загрожує новими конфліктами й катастрофами.

Науковці Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України та КНУ ім. Т. Шевченка актуалізують значення справедливості в контексті агресії рф. Анатолій Єрмоленко визначає війну України проти російських агресорів як справедливу, що потребує моральних принципів і категорій, адже справедливість є основною цінністю демократичного суспільства. Олександр Киричок пропонує концепцію «агентів справедливості» — міжнародних інституцій, здатних встановлювати правила війни й миру на основі прямого втручання та відповідальності агресора, а не лише санкційної політики.

Загалом, справедливість постає вагомим морально-етичним і нормативно-правовим регулятором розвитку сучасного українського суспільства та чинником його протистояння агресії.

Ключові слова: справедливість, кризове суспільство, конфлікт, військова агресія, переміни, потреби, інтереси, цілі, цінності, морально-етичні та нормативно-правові відносини.

Вступ. Проблема справедливості, які становлять ключовий аспект сучасного соціального процесу почали приділяти увагу в вітчизняній літературі починаючи із 80-х років ХХ ст. Пізніше ідеї справедливості актуалізувалися в процесі демократичних перетворень українського суспільства. Для осмислення смислового та змістовного вираження справедливості науковці виокремлюють різні періоди філософської думки. Так, у філософських працях можна зустріти застосування цього поняття стосовно античності, епохи Середньовіччя і Нового часу тощо. В цьому контексті актуальним є аналіз сучасних філософських досліджень справедливості в кризовому суспільстві й в умовах військової агресії рф.

Метою дослідження є виокремлення основних підходів сучасних українських філософів щодо справедливості в кризовому суспільстві та під час військової агресії.

Об'єктом дослідження є теоретичний аналіз справедливості в кризовому суспільстві та суспільстві під час військової агресії.

Предметом дослідження є справедливість у сучасних працях українських філософів.

Мета і предмет роботи визначили завдання:

- виокремити методологічні підходи щодо дослідження справедливості;
- розкрити роль справедливості в кризовому суспільстві;
- виокремити місце справедливості під час військової агресії РФ проти України.

Теоретико-методологічна основа дослідження. Авторська концепція сформульована в суворій відповідності з фундаментальними положеннями класичної й сучасних теорій та підходів розробленими відомими філософами. Ідея справедливості досліджувалась протягом всієї історії філософської думки. Зокрема: Платоном, Аристотелем, Гегелем Г. В. Кантом, Марксом, представниками сучасної зарубіжної філософії політики та права Гаском Ф., Дарендорфом Р., Нозіком Р., Ролзом Д. тощо. Одна з найбільш відомих спроб сформулювати раціональні принципи справедливості належить американському філософу Дж. Роулзу [14]. Так, у своїй праці «Теорія справедливості» Дж. Роулз [14] переглядаючи класичні теорії Дж. Лока, Ж. Ж. Руссо та учення Канта розробляє теорію справедливості. В основі його теорії: – лише добровільна згода громадян постає джерелом законності політичної влади. Усе це виражається у вигляді договору щодо узгодженості суспільних інтересів між владою і народом. Громадяни як зацікавлені суб'єкти виражають та узгоджують суспільні інтереси. Мотиватором до соціальної справедливості має бути інтерес громадян який передбачатиме зростання долі їх користі, а це відповідно веде до мінімізації загальної вигоди – отриманої від співробітництва [14]. Значний внесок у сучасне розуміння справедливості зробили українські філософи, політологи, юристи. Так, Житник О. О. «ідентифікує справедливість» залежно від історичної епохи. Водночас, він показує що підходи до сутнісного його розуміння залежить від суспільних відносин [5, с. 65]. Інший дослідник, Пасічніченко С. В. зазначає, що реалізація державних соціальних програм має бути побудовано на відповідних принципах соціальної справедливості [11, с. 59]. Антига Пашаєва проводить філософський і правовий аналіз справедливості. Зокрема вона зазначає, що принцип справедливості є однією із відмінних рис моралі. Справедливість вона поділяє на кілька категорій, у їх основі регулюючі відносинами права. З іншого боку, справедливість створює «морально-етичні цінності в суспільно-політичних, економічних питаннях» тощо [12, с. 45]. Інший дослідник Горбенко К. П. показує, що кожна історична епоха породжує свої власні уявлення про феномен справедливості. Побудова справедливого суспільства має здійснюватися на основі людської раціональної сутності. Відповідно інститути, які виникають в результаті суспільного договору мають «бездоганно» підпорядковуватися принципам справедливості [12, с. 2].

В соціальній та політичній філософії, філософії моралі та права цю проблему розглядали А. Єрмоленка, Г. Заїченка, С. Головатого, Я. Любимого, В. Ляха, О. Хоми, С. Пролеєва, Л. Ситніченко та ін.

В дослідженні було використано розвідки відомих західних філософів Дж. Ролза, Дж. Л. Коена, Е. Арато, Ю. Габермаса, А. Гонета, О. Гьофе, Г. Ломана, А. Сена, Ч. Тейлора, Е. Тугендгата, Р. Форста, однак системне осмислення справедливості в кризовому суспільстві та під час військової агресії потребується більш глибокий філософський аналіз.

Для реалізації дослідницьких завдань було застосовано метод компаративного аналізу, аналітичний, історико-логічний і ретроспективний, що забезпечило розкриття взаємозв'язків і взаємовідносин базових складових соціально-філософського виміру справедливості [15].

Результати дослідження. У сучасній філософії термін «справедливість» використовують для позначення позитивних соціальних змін, які відбулися за останні двісті років, маючи на увазі перехід від традиційного суспільства до індустріального й постіндустріального. Нині для розуміння ролі справедливості в соціальному процесі вироблено ряд теорій, які використовуються в філософських, політологічних, юридичних та ін. науках. Так, для прикладу, одна із них еволюціоністська, розкриває поступовість соціальних змін. Інша теорія трансформацій, пояснює динаміку суспільного процесу, я якій осмислення справедливості потребує зіставлення різних підходів і концептів.

Особливо актуальною вона постає при аналізі її ролі кризовому суспільстві та впливу на відносини, процеси під час конфліктів. У багатьох філософських підходах щодо розуміння сучасних соціальних процесів в Україні і місця в них справедливості можуть бути продуктивними різні теорії, зокрема: циклічна, синергетична, постіндустріального суспільства, інформаційного суспільства, теорія суспільства сталого розвитку, суспільного ризику, мережевого суспільства тощо.

Ціннісним у дослідженнях філософії кризового суспільства, конфліктів та війни, на нашу думку, є виокремлення як внутрішніх (суперечностей усіх сфер соціального буття), так і геополітичних протиріч, які охоплюють глибинні історичні, національні, етноментальні, політичні основи тощо. В такому підході актуалізуються питання щодо соціальних потреб, інтересів, цілей, цінностей тощо. Їх неможливість гармонізувати постає вагомим чинником до появи криз і кризового стану в суспільстві, конфліктів в їх різноманітних проявах, найвищим із них є агресивна війна з боку рф. З іншого боку, філософські дослідження кризового стану є передбачає розкриття його природи, причин і механізмів, які призводять як до внутрішніх, так і до міжнародних конфліктів, зокрема, і воєн. Нинішня військова агресія з боку рф, потребує визначення методів дослідження, моніторингу, способів регулювання, шляхів розв'язання. З цією метою використовують соціальний аналіз кризи який включає внутрішні причини (дисфункцій) у суспільстві, так і зовнішні – виклики на міжнародному рівні, конфліктні прояви, соціальну напругу, депривацію. З метою мінімізації кризи у суспільстві – використовують методи прогнозування, розробляють алгоритми їх попередження. В цілому, потребується вивчення причин, умов і приводів; аналіз різних сторін конфліктів, що включає дослідження багатоманіття чинників, зокрема, етноментальних, національних, політичних, ідеологічних, емоційних, ціннісних тощо. Важливими тут виступають інтереси окремих осіб; соціальних груп та соціальних інститутів тощо; тип основних суб'єктних конфліктів у суспільстві (інституційні, інформаційні тощо); основні типи об'єктних конфліктів у суспільстві (економічні, політичні тощо); конфлікти як процеси з певною структурою та умовами протікання потребують дослідження їх виникнення, формування, розвитку тощо. Виокремлення різних методів дослідження конфліктів дає можливість, з метою гармонізації соціальних процесів, мінімізації конфліктів у суспільстві визначити місце і роль справедливості.

Процес розвитку та утвердження справедливості в незалежних державах, що виникли розпадом СРСР, супроводжувався ланцюгом суспільних криз, конфліктними ситуаціями в економіці, політиці, ідеології, криз які використовуються рф для досягнення своєї агресивної політики. Для початку 90-х роках минулого століття рф розпочала агресію проти незалежних країн Республіки Молдова, у подальшому проти Грузії, а з початком 2014 року й донині проти України. В окремих сучасних філософських, політичних, юридичних та й ін. працях існують різні підходи до аналізу криз, конфліктів і, як наслідок, військової агресії. Вони побудовані на поліфонії досліджень соціального процесу. Водночас, в такому вимірі соціального буття справедливість визначає регуляторні морально-етичні, нормативно – правові тощо принципи організації суспільства, спосіб розподілу ресурсів і межі політичної влади, механізми міжнародних взаємовідносин. Актуалізується питання справедливості й в контексті теорії суспільного договору, міжнародного права, укладених договорів з іншими країнами, де вона виступає критерієм узгодження індивідуальних, колективних, національних, етнонаціональних, міжнародних інтересів тощо.

Сучасні наукові дослідження актуалізують проблематику репрезентації справедливості в умовах кризового суспільства під час військової агресії рф. З цією метою проводяться дослідження направлені на виокремлення різних кризових аспектів суспільного життя. Так, загальну характеристику щодо становища українського суспільства в перехідний період розкриває Олас-Декет [10].

В. Банах, Л. Банах досліджують трансформації ціннісних орієнтирів молоді в умовах кризового суспільства. Автори статті розкривають сучасні прагматичні підходи молодого покоління у кризовому суспільстві. Водночас, проводиться аналіз основних рис та тенденцій соціального розвитку. Визначаються основні напрямки розвитку діяльнісних пріоритетів української молоді та й в цілому сучасного українського суспільства, при цьому виокремлюють характеристики психологічного стану українського соціуму та шляхи його поліпшення [1].

Цікавим є дослідження О. Неживої спрямоване на аналіз розвитку людської особистості у громадянському суспільстві й виявлення соціальних чинників, які впливають на даний процес. Автор показує процес загострення кризи та розкриває межовий стан буття особистості в сучасному суспільстві. Ця ситуація, на думку автора, потребує негайного вирішення, оскільки ХХІ століття – це етап системної трансформації суспільства, яка має бути направлена на зростання соціальної ролі справедливості що мінімізує соціальну деструкцію в суспільстві. З іншого боку, на її думку, науково-технічний прогрес, цифровізація соціального буття, що створює умови для полегшення життя людини, обміну інформацією, спрощення побуту, цікавого дозвілля тощо [9].

В контексті досліджуваної проблеми заслуговує на увагу праця С. Пирожкова та Н. Хамітова «Українське суспільство на шляху консолідації» в якій автори розглянули проблеми методології визначення суспільної консолідації та її сутнісних ознак. Проаналізувавши стан суспільної консолідації в Україні, її проблеми та потенційні можливості виокремили шляхи побудови актуальної для сучасного українського суспільства моделі етнонаціональної консолідації та стратегії розвитку [13].

Хмельников Артем Олександрович розглянув на локальному рівні антикризове політичне управління. Показав, що воно має виразні складники політичної активності. Виокремив особливості інституційної спроможності локального політичного менеджменту в надзвичайних умовах кризи в Україні. Встановлено ознаки потреб щодо уточнення порядку денного та особливостей антикризового політичного врядування. З'ясовано специфіку кризового аналізу та вплив на прийняття рішень щодо збереження існуючої інституційної спроможності територіальних громад, їх розвитку на новому суспільному рівні організації [16].

У праці Вовка С. О. в праці «Громадянська війна як кризова модель розвитку політичного конфлікту» досліджувалась соціальна криза. Автор розкриває динамічний процес громадянської війни як проекції суспільно-політичного простору і соціального часу. В статті представлені кризової моделі розвитку політичного конфлікту. Вони дозволяють визначити можливі сценарії розгортання протистоянь між претендентами за владу [2].

Інший дослідник А. Колодка розкриває кризове управління в умовах повномасштабної війни. Зокрема, він зазначає, що стійке функціонування суспільства, в умовах інформаційних викликів, під час повномасштабної російсько-української війни є ключовою умовою забезпечення громадянської безпеки [8].

На тепер в гуманітарному просторі актуалізуються філософські дослідження різних чинників російсько-української війни. Так 29 листопада 2024 року в Інституті філософії імені Г. С. Сковороди НАН України проведено черговий четвертий круглий стіл «Війна як виклик для моральних цінностей», де учасники розкрили різні аспекти причин та наслідків російсько-української війни, де виокремлюється роль і значення справедливості як морально-етичного, нормативно-правового та ін. регуляторного феномену [6, с. 5]. В цілому, виступи українських філософів були направлені на аналіз різних сторін та наслідків війни. Так, доктор філософських наук, професор, директор Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України Анатолій Єрмоленко виокремив питання «Війна як виклик моральних цінностей». Зокрема він зазначив, що «визначаючи війну українського народу проти російських агресорів як справедливу», ми «вже застосовуємо моральні категорії», адже «справедливість/несправедливість» є не лише системними кодами права як соціальної системи, а й ключовим «поняттям етики». Більш того, справедливість «є однією з основних цінностей сучасного демократичного суспільства». І тому, морально-етичні категорії «можуть бути застосовані до такого явища, як війна [4, с. 8]. З іншого боку, «війна є справжнім викликом людству, людяності, моралі та моральності», водночас, «виклик ціннісно-нормативного порядку», який «уможливорює гідне існування людей і людства» [4, с. 8]. Відомий науковець Олександр Киричок розкриваючи особливості справедливої війни зосереджує увагу на морально-етичних й нормативно-правових цінностях. Так, він зазначає, щоб «контаристські засади справедливості почали реально діяти в ситуації висунення претензій з боку росії, України та інших держав», потрібні «агенти справедливості» у вигляді міжнародних інституцій, які б вибудовували правила війни, а ще краще миру не на підставі західних

політичних традицій, яких ніколи не дотримувався глобальний Схід та росія», «не на засадах «коригувальної (санкційної)» політики, а на основі «прямого втручання з метою забезпечити відповідальність агресора за свої дії» [7, с. 12].

Висновки. Сучасні філософські дослідження справедливості в кризовому суспільстві та під час військової агресії рф спрямовані на виокремлення сутнісних чинників розвитку українського суспільства. Основними напрямками є розуміння того, що справедливість має свій конкретний сенс для кожного покоління. Увага до проблеми справедливості актуалізується в епоху криз і перемін, зміни цінностей і традицій. Епохи соціально-політичних криз є вирішальними, поворотними моментами в духовному розвитку людства, вимагаючи як пошуку нових загальнолюдських цінностей та ідеалів, так і переосмислення і переоцінки старих. Справедливість є однією з центральних цінностей, її значення для людини і суспільства незаперечні, значний вплив на соціальну практику, і сучасне соціально-політичне і духовне життя України вимагає її подальших досліджень, у тому числі інтерпретації ідеї справедливості в сучасному вимірі. Необхідність у справедливості визначається практикою кризового суспільства де ідея справедливості виступає, як об'єднуюча (інтегруюча) сила. Суспільство, яке перебуває у стані реформування і переходу в новий стан, особливо вразливе, нестійке і потребує об'єднуючої ідеї на основі принципів справедливості. Їх порушення може призвести до несправедливості, нових конфліктів, страждань і катастроф. Філософські дослідження, щодо справедливості, в кризовому суспільстві та під час військової агресії зосереджені на виокремлення ціннісних вимірів соціального буття. Дослідження науковців Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка та ін. актуалізують роль і значення справедливості в контексті агресії рф. Так, директор інституту Анатолій Єрмоленко у своєму дослідженні виокремив питання «Війна як виклик моральних цінностей» визначив війну українського народу проти російських агресорів як справедливу. Осмислення якої потребує застосування моральних принципів і категорій, де справедливість «є однією з основних цінностей сучасного демократичного суспільства». І тому, війна є справжнім викликом людству, людяності, моралі та моральності, водночас, викликом ціннісно-нормативного порядку, який уможливує гідне існування людей і людства. Професор Олександр Киричок, розкриваючи особливості справедливої війни, зосереджує увагу на морально-етичних й нормативно-правових цінностях. При чому, ціннісним його підходом щодо справедливості, є введення поняття «агенти справедливості» у вигляді міжнародних інституцій, які б вибудовували правила війни, а ще краще миру не на підставі західних політичних традицій, яких ніколи не дотримувався глобальний Схід та росія», «не на засадах «коригувальної (санкційної)» політики, а на основі «прямого втручання з метою забезпечити відповідальність агресора за свої дії». В цілому, варто зазначити, що справедливість в сучасному українському суспільстві постає вагомим чинником у протистоянні російському агресору та в цілому виступає морально-етичним, нормативно-правовим та ін. чинником розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Банах В. А., Банах Л. С. Трансформація ціннісних орієнтацій молоді в умовах кризового суспільства. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2016. № 64. С. 13–21. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/645>
2. Вовк С. О. Громадянська війна як кризова модель розвитку політичного конфлікту. *Політичні інститути та процеси*. 2017. Вип. 4. С. 27–31. URL: http://www.politicus.od.ua/4_2017/4_2017.pdf#page=27
3. Горбенко К. П. Справедливість як соціальний екзистенціал громадянського суспільства. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук (доктора філософії): 09.00.03. Запоріжжя, 2020. 205 с.
4. Єрмоленко А. Війна як виклик для моральних цінностей: круглий стіл. *Філософська думка*. 2025. № 1. С. 7–8. <https://doi.org/10.15407/fd2025.01.007>
5. Житник О. О. Поняття справедливості в сучасних наукових дослідженнях. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2014. № 1. С. 58–67.
6. Йосипенко С. Моральні виклики війни. *Філософська думка*. 2025. № 1. С. 5–6.
7. Киричок О. За яких умов наша війна справді стане справедливою. *Філософська думка*. 2025. № 1. С. 9–16.

8. Колодка А. Кризове управління в умовах повномасштабної війни. *Науковий вісник: Державне управління*. 2022. № 2 (12). С. 75–86. [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-2\(12\)-75-86](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-2(12)-75-86)
9. Нежива О., Тесленко Н. Розвиток людської особистості в сучасному суспільстві. *Людознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія»*. 2021. Вип. 42. С. 197–213. <https://doi.org/10.24919/2522-4700.42.13>
10. Олас-Декет К. Кризове становище українського суспільства в перехідний період. *Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Політологія. Соціологія. Філософія*. 2012. Вип. 16. С. 163–167.
11. Пасічніченко С. В. Соціальна політика і соціальна справедливість. *Наукові записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2013. Т. 26 (65). № 2-2. С. 53–60.
12. Пашаєва А. Юридичний і філософський аналіз поняття «справедливість» у філософії права. *Юридичний вісник*. 2016. № 1 (38). С. 40–46.
13. Пирожков С. І., Хамітов Н. В. Українське суспільство на шляху консолідації. *Вісник Національної академії наук України*. 2017. №11. С. 43–52. <https://doi.org/10.15407/vsn2017.11.043>
14. Ролз Дж. Теорія справедливості / Пер.з англ. О. Мокровський. Київ: Основи, 2001. 822 с.
15. Савицька І. М., Стадник Б. М. Концептуалізація справедливості у філософії Платона. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2025. № 1. С. 85–93. <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2025.1.11>
16. Хмельников А. О. Кризове політичне управління на локальному рівні: особливості та порядок денний. *Науковий журнал «ПОЛІТИКУС»*. 2022. Вип. 5. С. 60–64. <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-5.9>

REFERENCES

1. Banakh, V. A., Banakh, L. S. (2016). Transformatsiia tsinnisnykh oriientsatsii molodi v umovakh kryzovoho suspilstva [Transformation of value orientations of youth in a crisis society.]. *Humanitarnyi visnyk ZDIA*, 64, 13–21. Retrieved from <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/645> [in Ukrainian].
2. Vovk, S. O. (2017). Hromadianska viina yak kryzova model rozvytku politychnoho konfliktu [Civil war as a crisis model of political conflict development.]. *Politychni instytuty ta protsesy*, 4, 27–31. Retrieved from http://www.politicus.od.ua/4_2017/4_2017.pdf#page=27 [in Ukrainian].
3. Horbenko, K. P. (2020). *Spravedlyvist yak sotsialnyi ekzysyentsial hromadianskoho suspilstva* [Justice as a social existential of civil society]. [Doctoral dissertation, Vasyl' Stus Donetsk National University]. [in Ukrainian].
4. Iermolenko, A. (2025). Viina yak vyklyk dlia moralnykh tsinnosti: kruhlyi stil [War as a challenge to moral values: round table discussion]. *Filosofska dumka*, 1, 7–8. <https://doi.org/10.15407/fd2025.01.007> [in Ukrainian].
5. Zhytnyk, O. O. (2014). Poniattia spravedlyvosti v suchasnykh naukovykh doslidzhenniakh [The concept of justice in contemporary scientific research]. *Filosofski ta metodolohichni problemy prava*, 1, 58–67. [in Ukrainian].
6. Iosypenko, S. (2025). Moralni vyklyky viiny [Moral challenges of war]. *Filosofska dumka*, 1, 5–6. [in Ukrainian].
7. Kyrychok, O. (2025). Za yakykh umov nasha viina spravdi stane spravedlyvoiu [Under what conditions will our war truly become just]. *Filosofska dumka*, 1, 9–16. [in Ukrainian].
8. Kolodka, A. (2022). Kryzove upravlinnia v umovakh povnomasshtabnoi viiny [Crisis management in conditions of full-scale war.]. *Naukovyi visnyk: Derzhavne upravlinnia*, 2(12), 75–86. [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-2\(12\)-75-86](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-2(12)-75-86) [in Ukrainian].
9. Nezhyva, O., Teslenko, N. (2021). Rozvytok liudskoi osobystosti v suchasnomu suspilstvi [Development of the human personality in modern society]. *Liudynoznavchi studii: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia «Filosofia»*, 42, 197–213. <https://doi.org/10.24919/2522-4700.42.13> [in Ukrainian].
10. Olas-Deket, K. (2012). Kryzove stanovyshche ukrainskoho suspilstva v perekhidnyi period [The crisis situation of Ukrainian society in the transition period]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu : Seriiia: Politolohiia. Sotsiolohiia. Filosofiiia*, 16, 163–167. [in Ukrainian].
11. Pasichnichenko, S. V. (2013). Sotsialna polityka i sotsialna spravedlyvist [Social policy and social justice.]. *Naukovi zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriiia: Yurydychni nauky*, 2-2 (26 (65)), 53–60. [in Ukrainian].

12. Pashaieva, A. (2016). Yurydychnyi i filosofskyi analiz poniattia «spravedlyvist» u filosofii prava [Legal and philosophical analysis of the concept of “justice” in the philosophy of law]. *Yurydychnyi visnyk*, 1(38), 40–46. [in Ukrainian].
13. Pyrozhkov, S. I., Khamitov, N. V. (2017). Ukrainske suspilstvo na shliakhu konsolidatsii [Ukrainian society on the path to consolidation]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy*, 11, 43–52. <https://doi.org/10.15407/vsn2017.11.043> [in Ukrainian].
14. Rolz, Dzh. (2001). Teoriia spravedlyvosti [Theory of Justice] (O. Mokrovskiy. Trans.). Osnovy. [in Ukrainian].
15. Savytska, I. M., Stadnyk, B. M. (2025). Kontseptualizatsiia spravedlyvosti u filosofii Platona [Conceptualization of justice in Plato's philosophy]. *Perspektyvy. Sotsialno-politychnyi zhurnal*, 1, 85–93. <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2025.1.11> [in Ukrainian].
16. Khmelnykov, A. O. (2022). Kryzove politychne upravlinnia na lokalnomu rivni: osoblyvosti ta poriadok denni [Crisis political management at the local level: features and agenda.]. *Naukovyi zhurnal «POLITYKUS»*, 5, 60–64. <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-5.9> [in Ukrainian].

Stadnyk Borys Mykolayovych

Postgraduate Student at the Department of Philosophy and International Communication
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
15, Heroiv Oborony str., Kyiv, Ukraine
orcid.org/0009-0008-7988-2005

JUSTICE IN A SOCIETY IN CRISIS: THEORETICAL ANALYSIS OF RESEARCH

Background. *In the genesis of the social process in Ukraine, justice is decisive in the system of value, moral, ethical, and regulatory dimensions of social existence. It has its own meaning for each generation, era, and period. The issue of justice becomes particularly relevant in times of crisis and change, when values and traditions are shifting. In times of socio-political crises, conflicts, and military aggression, it becomes a necessary condition for the development of society.*

The purpose of the study is to highlight the contemporary philosophical approaches of Ukrainian researchers to the analysis of justice in a society in crisis and during military aggression against Ukraine.

Methods. *The methodological basis of the study is philosophical methods and principles of cognition, a systematic approach, structural-functional, analytical, historical-logical, and retrospective, which ensured the disclosure of the interrelationships and interactions of the basic components of the socio-philosophical dimension of justice in a society in crisis and during military aggression.*

Results. *Contemporary research by Ukrainian philosophers on justice in a crisis society and during military aggression by the Russian Federation focuses on identifying the key factors in Ukraine's development. The central focus is on the growing role of justice, which has its own meaning for each generation and becomes an integrating force in periods of reform, instability, and changing values. Its violation threatens new conflicts and disasters.*

Researchers at the H. S. Skovoroda Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine and Taras Shevchenko National University of Kyiv are highlighting the importance of justice in the context of Russian aggression. Anatoliy Yermolenko defines Ukraine's war against Russian aggressors as just, requiring moral principles and categories, since justice is a fundamental value of a democratic society. Oleksandr Kyrychok proposes the concept of “agents of justice” – international institutions capable of establishing rules of war and peace based on direct intervention and the responsibility of the aggressor, rather than just a policy of sanctions.

In general, justice is an important moral, ethical, and regulatory factor in the development of modern Ukrainian society and a factor in its resistance to aggression.

Key words: *justice, crisis society, conflict, military aggression, change, needs, interests, goals, values, moral, ethical, and regulatory relations.*

Дата надходження статті: 14.10.2025

Дата прийняття статті: 06.11.2025

Опубліковано: 29.12.2025